

นโยบายพัฒนาการศึกษาชาติ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9

สมหวัง ชีระวิชตะกุล *

บทนำ

ประเทศไทยในปัจจุบันอยู่ในยุคของการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ นับจากการก่อตั้งสภาการศึกษา เมื่อปี พ.ศ. 2502 จวบจนถึงวันนี้ก็นับเป็นเวลากว่า 43 ปีที่ผ่านมาอย่างรวดเร็วซึ่ง 43 ปีที่ผ่านมาได้เต็มไปด้วยเหตุการณ์และความผันแปรมากมาย โดยประวัติของการวางแผนในประเทศไทยก็วิวัฒนาการไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก โดยการวางแผนกำลังคนเป็นประเด็นหลักและ

เป็นเป้าหมายของการ วางแผนพัฒนาในระยะแรก ด้วยทฤษฎีของการวางแผนกำลังคนตามแนวทางของชาติตะวันตก ที่เน้นเรื่องทรัพยากรมนุษย์ว่าเป็นทุนที่มีความสำคัญที่สุด ในประเทศไทยการจัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจ และ สภาการศึกษาก็มีพื้นฐานมาจาก แนวความคิดดังกล่าว แต่ในความเป็นจริงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ที่ผ่านมามีของไทยจวบจนถึงฉบับที่ 7 นั้นนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ

*อาจารย์สังกัดโรงเรียนสาธิต “พิบูลบำเพ็ญ” คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี

ต่างมุ่งเน้นมุ่งไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยให้ความสำคัญการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก

จากวิกฤติเศรษฐกิจไทยเมื่อปี พ.ศ. 2540 ซึ่งได้อย่างชัดเจนว่าไทยมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ที่ผิดพลาดอย่างสิ้นเชิง ซึ่งอาจารย์วิทยากร เชียงกูล ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยรังสิต เห็นว่าปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจไทยที่ผ่านมา ไม่ใช่ความผิดพลาดทางเทคนิคของการบริหาร จัดการทางเศรษฐกิจของประเทศ ในช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมาเท่านั้น แต่เป็นปัญหาที่มีสาเหตุสืบเนื่องมายาวนานทั้งหมด 4 สาเหตุด้วยกัน ซึ่งเรื่อง การศึกษาก็เป็น 1 ใน 4 ของสาเหตุดังกล่าว คือ การที่ระบบการศึกษาสอนและถ่ายทอดความรู้ ยังเป็นท่องจำจากตำรา และการลอกเลียนต่างประเทศ ขาดการคิดวิเคราะห์ ค้นคว้า วิจัย วิพากษ์วิจารณ์เป็นของตัวเอง ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่ตระหนักถึงแนวทางการพัฒนาที่ผิดพลาด ไม่มีระบบสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้า ที่โดยรวมทั้งไม่มีความสนใจที่จะรับฟังการเตือนภัย หรือ วิพากษ์วิจารณ์ของผู้ที่มีแนวคิดแตกต่างออกไปจากแนวคิดการพัฒนาแบบเน้นการเจริญเติบโตของการลงทุนต่างชาติที่ทำให้คนไทยต้องเดินตามหลังต่างชาติมาตลอด และในที่สุดปัญหาก็ ลุกกลามจนกลายเป็นวิกฤติเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในที่สุด

จวบจนถึงวันนี้ที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 8 หมดวาระลงไปตั้งแต่สิ้นเดือนตุลาคมปี พ.ศ. 2544 และได้ถูกแทนที่ด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 9 สภาพการณ์ทางด้านการพัฒนาการศึกษาที่พบในช่วงท้ายแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 8 ก็คือ ศักยภาพของคนไทย

ระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมดีขึ้น คนไทยมีการศึกษาในเชิงปริมาณเพิ่มขึ้น แต่ในเชิงคุณภาพยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร ส่งผลให้การแข่งขันกับต่างประเทศไทยยังเสียเปรียบต่างชาติอยู่ เพราะ 70 % ของประชากรไทยมีการศึกษาอยู่ในระดับประถมหรือต่ำกว่านั้น อีกทั้งระบบการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ของไทยยังปรับไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก ระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมายังไม่สามารถสร้างคนให้คิดเป็น ทำเป็น มีจริยธรรมเท่าที่ควร นอกจากนี้เรายังขาดกำลังคนทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ไม่สามารถพัฒนานวัตกรรมและนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การพัฒนาประเทศโดยรวมยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ซึ่งก็ส่งผลกระทบต่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศ โดยจากการจัดอันดับของสถาบันหลายแห่งชี้ให้เห็นว่า ไทยเรามีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งนั่นคือสาเหตุหลักที่ทำให้ไทยไม่สามารถพัฒนาประเทศไปได้เท่าที่ควร

ถึงปัจจุบันจะมี พรบ.การศึกษาชาติ ปี 2542 เป็นหลักในการปฏิรูปการศึกษาแล้ว แต่ในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลจำเป็นอย่างยั่งยืนที่จะต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 9 ในส่วนของแผนพัฒนาการศึกษาชาตินั้นจำต้องสอดคล้องกับ พรบ.การศึกษาที่ออกมาโดยทั้ง 2 ส่วนต้องเสมือนจักรกล ที่ประสานงานกันอย่างกลมกลืน เพื่อให้การ นำนโยบายไปปฏิบัติมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยในแผนพัฒนาการศึกษาชาติตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับ 9 ยังคงยึดถือแนวคิดและทิศทาง ที่มุ่งเน้น “คนเป็นศูนย์กลางของ

การพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
ฉบับที่ 8 เพื่อพัฒนาไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา
และการเรียนรู้ ปูพื้นฐานการพัฒนาคุณภาพคน
ให้คนไทยมีคุณภาพ ให้คิดเป็น ทำเป็น เรียน
รู้ตลอดชีวิต มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง
จากสังคมโลกาภิวัตน์ อันจะส่งผลในการเพิ่มขีด
ความสามารถของประเทศควบคู่กับการสืบสาน
ประเพณีและรักษาภูมิปัญญาไทย ซึ่งความ
มุ่งหมายเหล่านี้คือวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนา
เศรษฐกิจ ฉบับที่ 9

ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ที่จะทำการศึกษา
ถึงนโยบายการพัฒนาการศึกษาของชาติ ตามแผน
พัฒนาฯ ฉบับที่ 9 อย่างละเอียด โดยจะศึกษาถึง
ที่มาของนโยบายและหลักการต่างๆ รวมทั้ง
วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษา
ของชาติที่จะนำมาใช้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
ฉบับที่ 9 เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการนำมา
วิเคราะห์และคาดการณ์อนาคตที่อาจจะเกิดขึ้น
จากการใช้แผนพัฒนาการศึกษาชาติดังกล่าว
รวมทั้งวิเคราะห์ถึง จุดเด่นจุดด้อยและผลกระทบ
ที่จะเกิดขึ้นจากการใช้นโยบายของแผนพัฒนา
การศึกษาชาติ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่
9 เพื่อที่จะใช้เป็น แนวทางในการปรับปรุงหรือ
เปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมให้สอดคล้อง
ต่อการพัฒนา หรือเตรียมการแก้ปัญหาที่อาจเกิด
ขึ้นจากแผนดังกล่าวในอนาคต

ในบทความนี้ผู้เขียนขอเสนอ
ประเด็นที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับนโยบายและแผนการ
ศึกษาของชาติเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาตาม
หัวข้อต่อไปนี้

1. แผนพัฒนาการศึกษาชาติตามแผน
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-
ฉบับที่ 5

2. สารสำคัญจากบทความเรื่องการศึกษา
ไทยในทศวรรษหน้า โดย ดร.ลีปนันท
เกตุทัต

3. ความแตกต่างระหว่างแผนพัฒนาการ
ศึกษา กับแผนการศึกษาชาติ

4. แนวคิดหลักของ พ.ร.บ. การศึกษา
แห่งชาติ ปี พ.ศ. 2542 โดย ดร.วิชัย ต้นศิริ

1. แผนพัฒนาการศึกษาชาติ ตามแผน
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 -
ฉบับที่ 5

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ
ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 - 2509

แผนดังกล่าวได้เน้นหนักในด้านการ
เร่งรัดพัฒนาพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ
จึงมิได้เน้นหนักทั้งในด้านนโยบายและการพัฒนา
การศึกษา แต่ต่อมาในระยะที่ 2 ของแผน ได้มีการ
ปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิมโดยเน้นหนักทางด้านการ
ศึกษาเพิ่มมากขึ้น โดยได้เน้นการพัฒนาในระดับ
เบื้องต้นอันเป็นการศึกษาภาคบังคับให้กับประชาชน
และจัดแนวทางการให้สอดคล้องกับความต้องการ
ของประเทศในด้านกำลังคนโดยคำนึงถึงผลระยะยาว
15 ปีข้างหน้า โดยแผนพัฒนาการศึกษาซึ่งเป็น
ส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจฉบับที่ 1
จึงเน้นถึงการผลิตกำลังคนในสาขาและระดับต่างๆ
เพื่อพัฒนาประเทศให้เพียงพอกับความต้องการ

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ
ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2510 - 2514

แผนดังกล่าวได้ปรับปรุงการพัฒนาในด้านต่างๆ ให้มีลักษณะของแผนพัฒนาที่สมบูรณ์ โดยมุ่งแก้ไขปัญหที่เกิดจากการพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 1 ซึ่งปรากฏว่ายังมีเยาวชนอีกมากที่ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษ ส่วนในระดับที่สูงขึ้นไป จำนวนนักเรียน นักศึกษา กลับน้อยลงมากและมาตรฐานทั่วไปของการศึกษาก็ยังไม่สูงพอและที่สำคัญที่สุดคือ การผลิตผู้สำเร็จการศึกษายังไม่สอดคล้องกับความต้องการด้านกำลังคน ทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาจำนวนมากไม่อาจหางานทำได้โดยง่าย ซึ่งนโยบายการพัฒนาการศึกษาตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2 มีดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาจะต้องสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
2. ขยายการศึกษาให้สอดคล้องกับภาวะผูกพันที่รัฐมีต่อสังคม
3. ปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษา เช่น เรื่องหลักสูตร แบบเรียน อาคารเรียน ครู ฯลฯ

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2515 - 2519

ใน พ.ศ. 2514 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการวางแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 และได้จัดคณะอนุกรรมการดำเนินการศึกษาและร่างโครงการพัฒนาการศึกษาระดับต่างๆ อีก 4 คณะ โดยแผนพัฒนาการศึกษานี้ได้มุ่งเน้นการปรับปรุงคุณภาพและการขยายปริมาณการศึกษา ตลอดจนการผลิตกำลังคนระดับต่างๆ ให้สนองความต้องการของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นโยบายการศึกษาในแผนพัฒนาฉบับที่ 3 ได้เน้นหนักในการพัฒนา

การศึกษาในทุกระดับและทุกประเภท โดยการปรับและขยายการศึกษาแต่ละระดับพร้อมทั้งมุ่งแก้ไขสิ่งบกพร่องต่างๆ ให้ดีขึ้น และเหมาะสมตามหลักการพัฒนากำลังคนของประเทศ

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520 - 2524

แผนนี้ได้ยึดถือเอาความมั่นคงปลอดภัยของชาติเป็นหลักเบื้องต้นของการพัฒนา โดยมุ่งที่จะสร้างสรรความเป็นธรรมในสังคม ในด้านการศึกษาของชาติในระยะที่ใช้แผนพัฒนาการศึกษาที่ผ่านมา ได้มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นหลายประการที่ทำให้การพัฒนาการศึกษาไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้แก่

1. ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างระบบการศึกษา ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
2. ปัญหาเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งไม่อาจสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ได้และรวมถึงความแตกต่างของคุณภาพทางการศึกษา ระหว่าง ชนบทและเมือง
3. ปัญหาเกี่ยวกับระบบบริหารการศึกษา หน่วยงานที่จัดการศึกษามีหลายหน่วยงานหลายสังกัด ทำให้ขาดเอกภาพ เกิดความล่าช้า
4. ปัญหาด้านการลงทุนทางการศึกษา เกี่ยวกับระบบการจัดสรรงบประมาณ ซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อความเสมอภาคทางการศึกษา
5. ปัญหาในการจัดการศึกษาของเอกชน ซึ่งรัฐเปิดโอกาสให้ร่วมจัดการศึกษาได้ แต่รัฐมิได้กำหนดนโยบายที่แน่นอนแก่เอกชน

ในแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 4 นี้ ได้ศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัญหาต่างๆ ดังกล่าว และนอกจากจะมุ่งแก้ไขปัญหามีอยู่แล้วยังได้ มุ่งพัฒนาการศึกษาให้มีลักษณะที่สมบูรณ์ขึ้นโดยได้ กำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการศึกษาระยะที่ 4 ไว้ว่า “จะพัฒนาการศึกษาทุกระดับและ ประเภทให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงของประเทศ และให้สนองความต้องการขั้นพื้นฐานทางสังคม และการพัฒนาประเทศ โดยให้การศึกษามีส่วน ช่วยเสริมสร้างคุณภาพและประสิทธิภาพของ พลเมืองไทย” โดยมีนโยบายเน้นที่จะปรับปรุง โครงสร้างระบบบริหารการศึกษาให้มีความสอดคล้อง กับระบบเศรษฐกิจและสังคมให้มากยิ่งขึ้น โดยแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 4 ได้มีนโยบายที่จะ พัฒนาการศึกษาทุกระดับและประเภท โดยเฉพาะด้าน การศึกษานอกโรงเรียนได้มี นโยบายที่จะส่งเสริมอย่างจริงจังในแผนนี้ด้วย

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525 - 2529

แผนนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการ พัฒนาการศึกษาไว้ว่า จะเร่งรัดพัฒนาการศึกษา ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพให้เหมาะสมกับ สภาพความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมของประเทศ โดยมุ่งให้การศึกษาเป็นการ เสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้ ความคิดและ ความสามารถในการประกอบอาชีพ มีจริยธรรม คุณธรรมตลอดจนมีพละนาถัยสมบูรณ์ รักและ ชำรงศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทยไว้ และนอกจากนี้ยังได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนา การศึกษาในการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ และ

นโยบายดังกล่าว โดยมุ่งดำเนินการจัดการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนให้สัมพันธ์กับการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและเป็นการ จัดการศึกษาเพื่อก่อให้เกิดความเสมอภาคทางการ ศึกษา โดยได้กำหนดค่าใช้จ่ายเพื่อการพัฒนาการ ศึกษาในระยะ 5 ปี ของแผนฯ ไว้เป็นเงินทั้งสิ้น 236,861 ล้านบาท หรือร้อยละ 3.5 ของผลิตภัณฑ์ มวลรวมภายในประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524 : 1)

2. สาระสำคัญจากบทความเรื่องการศึกษาไทยใน ทศวรรษหน้า

ปี พ.ศ. 2544 และต้นปี พ.ศ. 2545 จนถึง วันที่ 20 สิงหาคม 2545 ถือเป็นช่วงเวลาที่สำคัญ ยิ่งของการศึกษาไทยในอนาคต เพราะจะเป็น วันที่ครบ 3 ปี หลังจากประกาศใช้ พ.ร.บ. การ ศึกษา พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นวันสุดท้ายที่จะต้องมีการ รวมการอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยและ งานนโยบายและแผนในสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ เข้ามาไว้รวมกันในกระทรวง ใหม่ คือ กระทรวงการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม ภายใต้ พ.ร.บ. การศึกษาแห่ง ปี 2542 (ลีปนันท เกตุทัต, 2541: 1-13) ซึ่งเป็นแผน แม่บทของการพัฒนาการศึกษาของประเทศ อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวงการศึกษไทย ในเชิงยกระดับซึ่งจะก่อให้เกิดผลดังต่อไปนี้

1. ภายในวันที่ 20 สิงหาคม 2545 จะมี การรวม 3 หน่วยงานหลัก มาอยู่ในกระทรวง การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภายในส่วน กลางจะทำหน้าที่นโยบายและแผน อุดหนุน ทรัพยากร และติดตามประเมินผลงานหลัก

จะกระจายไปสู่สถานศึกษา ประสานโดยเขต พื้นที่การศึกษาที่จะช่วยให้เกิดความเสมอภาค มากขึ้น จะมีการกระจายอำนาจให้ชุมชน ประชาชน และองค์กรหลากหลายมีส่วนร่วม

2. ครูจะได้มีการพัฒนา จะมีมาตรฐาน วิชาชีพครู ที่เอื้อให้ครูได้พัฒนาตนเองเป็น กำลังสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ภายใน 5 ปีจะเริ่มเห็นผล ผลจริงคงจะเห็นได้ภายใน 10-12 ปี หลังจากมีการประเมินคุณภาพสถานศึกษา จากองค์กรภายนอกประมาณ 2 ครั้ง

3. นักเรียน ได้มีโอกาสพัฒนาเต็ม ศักยภาพของตน ได้พัฒนารอบด้านและ ได้พัฒนาในด้านที่ตนมีความสามารถเป็นพิเศษ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ทูพพลภาพ ฯลฯ ก็จะได้มี โอกาสศึกษาเล่าเรียน คาดว่าจะเห็นผลชัดเจน ได้ใน 10-12 ปี โดยเฉพาะการรู้วิธีเรียนรู้

4. พ่อ แม่ ผู้ปกครองจะได้เบารแรง ไม่ต้องเที่ยววิ่งหาโรงเรียนให้ลูกหลาน

5. ชุมชน องค์กรท้องถิ่น จะได้มีส่วน ช่วยสนับสนุนและได้รับผลประโยชน์จากการ ที่ได้มีโรงเรียน ครู และนักเรียน ช่วยพัฒนา ท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า ประเทศชาติก็จะได้รับ ผลประโยชน์ที่มีทรัพยากรบุคคลที่คิดเป็น คิดชอบ ทำเป็น ทำชอบ แก้ปัญหาเป็น แก้ปัญหาชอบ ช่วยกันพัฒนาประเทศชาติ ให้มีศักดิ์ศรีในประชาคมโลก (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2544 : 5)

3. ความแตกต่างระหว่างแผนพัฒนาการศึกษา และ แผนการศึกษาแห่งชาติ

แผนการศึกษาแห่งชาติ คือแผนการจัด การศึกษาระยะยาวของรัฐบาลไทย จัดทำขึ้นเพื่อ เป็นแนวทางและกรอบของการพัฒนาการศึกษา แตกต่างจากแผนพัฒนาการศึกษาระยะ 5 ปี ซึ่งรวมอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ในประเด็นหลักที่ว่าแผนพัฒนาการ ศึกษาเป็นแผนระยะสั้นเพียง 5 ปี ส่วนแผนการ ศึกษาแห่งชาติเป็นแผนระยะยาว แต่จะยาวสักกี่ปี ขึ้นอยู่กับปัจจัยตัวแปรมากมายในอนาคต แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับก่อนประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2520 และฉบับปัจจุบันประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2536 ห่างกันถึง 15 ปี ดังนั้น ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนมากนักที่จะกำหนดว่า แผนการศึกษาแห่งชาติจะต้องมีระยะยาวนาน สักเท่าใด อาจจะเป็น 15 ปีดังแผนฉบับที่แล้ว หรือเร็วกว่านั้นหรือจะช้ากว่านั้นก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นโยบาย ของรัฐบาล ความต้องการและแนวคิดของ นักการศึกษาและประชาชนเป็นสำคัญ

แผนการศึกษาแห่งชาติ แตกต่างจาก แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติโดยจากการศึกษาในรายละเอียดแล้ว ผู้เขียนสามารถสรุปได้ดังนี้ (วิชัย ต้นศิริ, 2542 : 1-20)

แผนพัฒนาการศึกษาชาติ	แผนการศึกษาชาติ
เป็นแผนที่อยู่ในแผนพัฒนาฯ มีอายุ 5 ปี	เป็นแผนระยะยาวของรัฐบาล
มุ่งเน้นให้เกิดสอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศ ตามทิศทางที่วางไว้	ลักษณะก่อนไปทางปรัชญาการศึกษา เพื่อจัดระบบการศึกษาในระยะยาว
มีฐานะเป็น มติ ครม. ที่ต้องไม่ขัดกับหลักการของแผนการศึกษาชาติ	มีฐานะใกล้เคียงกับความเป็น พ.ร.บ. จัดทำในลักษณะพระบรมราชโองการ

4. แนวคิดหลักของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2542

พ.ร.บ. การศึกษาฉบับนี้มีทั้งหมด 9 หมวด ดังต่อไปนี้

หมวดที่ 1 เรื่องทั่วไป

หมวดที่ 2 ความมุ่งหมายและหลักการ

หมวดที่ 3 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

หมวดที่ 4 ระบบการศึกษา

หมวดที่ 5 แนวการจัดการศึกษา

หมวดที่ 6 ทวี ครูและบุคลากรทางการศึกษา

หมวดที่ 7 ทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา

หมวดที่ 8 เทคโนโลยีทางการศึกษา

หมวดที่ 9 บทเฉพาะกาล

ซึ่งนับว่าเป็น พ.ร.บ. การศึกษาที่ยาวที่สุด โดยจะเป็นกฎหมายแม่บทสำหรับการศึกษา โดยมีรายละเอียดหลักทั้งสิ้น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายของการจัดการศึกษาด้านปริมาณ

1.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี

1.2 การศึกษาภาคบังคับ 9 ปี

โดยมีความหวังว่าจะยกระดับการศึกษาของเยาวชนให้ได้ถึง 12 ปี คือถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายพร้อมที่จะไปศึกษาต่อ และก็ขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปี ซึ่งอันที่จริงเมื่อกำหนดการศึกษาพื้นฐานเป็น 12 ปีแล้ว ความจำเป็นที่จะบังคับ 9 ปีก็อาจจะน้อยลง แต่ก็เห็นความเห็นของกรมการส่วนใหญ่ที่อยากเห็นเช่นนั้น

2. เป้าหมายด้านคุณภาพ ประสิทธิภาพ และเสมอภาค

2.1 ปรับระบบบริหารส่วนกลางให้ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้กำหนดนโยบายและมาตรฐาน

2.2 ระบบประกันคุณภาพมาตรฐาน (ทั้งการประกันคุณภาพภายในและภายนอก)

2.3 ระบบการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู

2.3.1 จัดระบบการฝึกหัดครู และพัฒนาครูตลอดชีวิต

2.3.2 จัดระบบใบอนุญาตวิชาชีพครู ตลอดชีวิตได้ในที่สุด (วิชัย ตันศิริ, 2542 : 1-20) และจรรยาบรรณของครู

2.3.3 จัดระบบองค์กรบริหารบุคคลที่เน้นระบบการกระจายอำนาจ

2.3.4 จัดระบบเงินเดือน ค่าตอบแทน และสวัสดิการให้เหมาะสม

2.4 ระบบการจัดสรรงบประมาณแบบใหม่

3. เป้าหมายของการสร้างสังคมที่มีส่วนร่วมและสังคมเรียนรู้

การปฏิรูปการศึกษา หากจำกัดไว้เพียงปรับระบบการศึกษาของรัฐและระบบในโรงเรียนก็ยังไม่บรรลุเป้าหมายอันกว้างขวางของอุดมการณ์ของการปฏิรูปที่ต้องการเห็นการจัดการศึกษาเพื่อทุกคนและทุกคนเพื่อการศึกษา (Education for all and all for Education)

โดย พ.ร.บ. ฉบับนี้ ได้เปิดทางไว้กว้างขวางมาก นอกจากจะส่งเสริมให้เอกชนจัดการศึกษาโดยรัฐจะสนับสนุนทางด้านทรัพยากรการเงิน ให้มากกว่าเดิมแล้ว ยังจะเปิดสิทธิให้แก่ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางสังคม สถาบันทางศาสนาสามารถจัดการศึกษาพื้นฐานได้ด้วย ขณะเดียวกันการกำหนดให้ระบบการศึกษายืดหยุ่นมากขึ้นในการที่จะจัดการศึกษาในระบบนอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยได้คล่องตัวยิ่งขึ้น โดยให้มีระบบเทียบโอนซึ่งจะมีผลทำให้เกิดระบบการเรียนรู้นอกสถานศึกษามากยิ่งขึ้น ประกอบกับหมวดที่ ๖ ด้วยเทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่งจะมุ่งพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่อาจเกิดสังคมสารสนเทศได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ทำให้นำไปสู่ระบบการศึกษา

3. บทวิเคราะห์แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549)

1. ภูมิหลังของแผนพัฒนาการศึกษาของไทย

แผนพัฒนาการศึกษาของไทยหากมองย้อนไปตั้งแต่ สมัยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ. 2504 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ในเชิงปริมาณก็จะต้องยอมรับว่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาพที่ดีขึ้นจากเดิมคนไทยมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จะได้มีโอกาสเรียนหนังสือแต่ปัจจุบันคนไทยก็ได้รับโอกาสในการศึกษามากขึ้น ระดับความรู้เฉลี่ยของคนไทยก็สูงขึ้น รวมทั้งดัชนีในเชิงปริมาณทั้งหมดก็สามารถยืนยันได้ว่าการศึกษาของไทยมีพัฒนาการมากขึ้นตามลำดับ แต่ที่มีปัญหาเป็นเรื่องในเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับระบบการจัดการเรียนการสอนของไทยยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควรส่วนหนึ่งก็จะต้องยอมรับว่าอาจเป็นเพราะการวางแผนพัฒนาการศึกษาที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเต็มที่รวมกับความไม่มั่นคงทางการเมืองและเศรษฐกิจที่ทำให้นโยบายการพัฒนาการศึกษาไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องและเต็มประสิทธิภาพ แต่หากกล่าวโดยสรุปแล้วก็ต้องยอมรับว่า นโยบายการศึกษาของประเทศภายหลังจากมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ แล้วก็ได้มีวิวัฒนาการขึ้นตามลำดับ โดยมีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม กับสภาพการณ์ของประเทศช่วงต่อมาก็ได้ กำหนดนโยบายด้านการศึกษาไว้ในนโยบายของรัฐบาลและก็ได้รับความสำคัญ

113 ส.ก. 2546

มากขึ้นตามลำดับ ครอบคลุมถึงปัจจุบันนโยบาย การศึกษากลายเป็นนโยบาย หลักที่สำคัญยิ่ง ของรัฐบาลทุกชุดที่ต้องให้ความสำคัญ ทั้งนี้ เพราะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ ฉบับที่ 8 และในฉบับที่ 9 ที่ใช้อยู่ได้ ให้ความสำคัญกับ “คน” เป็นศูนย์กลางในการ พัฒนา ดังนั้นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดสำหรับการ พัฒนาคน ก็คือ “การศึกษา” นั่นเอง เพราะ ฉะนั้นหากประเทศต้องการเน้นการพัฒนาคน ก็จะต้องเน้นการพัฒนาการศึกษาด้วยเช่นกัน เพราะการศึกษาที่มีคุณภาพเท่านั้นจึงจะสามารถ ผลิตและสร้างคนที่มีคุณภาพ เป็นประชากร ที่มีคุณภาพของประเทศชาติอันจะกลายเป็น ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อประเทศ อันจะ มีบทบาทสำคัญให้ประเทศพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน ในที่สุด

สำหรับมูลเหตุที่ทำให้เกิดการตื่นตัวใน การพัฒนาการศึกษาอย่างจริงจัง จนส่งผลให้ แผนพัฒนาการศึกษากลายเป็นหัวใจที่สำคัญอีก ส่วนของแผนพัฒนาประเทศ ผู้เขียนเชื่อว่าน่าจะ มาจากกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของ สังคมที่เรียกกันว่า “โลกยุคโลกาภิวัตน์” ที่ส่งผล ให้แต่ละประเทศต่างหันมาสำรวจตัวเองอย่างจริงจัง ว่าคนในชาติตัวเองมีความพร้อมมากน้อยแค่ไหน สำหรับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะ อย่างยิ่งสังคมไทยที่เป็นสังคมระบบเปิดจึงไม่สามารถ ปฏิเสธความสำคัญของการพัฒนาคนในประเทศ ให้ทันกับยุคสมัยดังกล่าวให้ได้ สำหรับการตื่นตัว ของสังคมไทยเห็นได้ชัดเจนตั้งแต่สมัยร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน ซึ่งทุกฝ่ายต่างผลักดันให้บท บัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 กำหนด

ประชาชนมีสิทธิในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทุกคน และให้รัฐจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการเข้า เรียนของประชาชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ รวมไปถึงการฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่นตลอดจนศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ของ ประเทศด้วย และที่สำคัญที่สุดจากบทบัญญัติ ของกฎหมายรัฐธรรมนูญดังกล่าว ก็ทำให้เกิดการออกกฎหมายลูกมารองรับเพื่อเพิ่มความ ชัดเจนและเป็นแม่บทของการพัฒนาการศึกษาของ ประเทศ นั่นก็คือ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ ปีพ.ศ. 2542 ซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่บท ในการจัดการ ศึกษาไทยในปัจจุบัน โดยแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 9 ที่จะออกมามีพร้อมกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 นี้ ก็จะต้องอยู่ ภายใต้อำนาจของ พ.ร.บ. ดังกล่าวด้วยเช่นกัน โดยในภาพรวมแล้วหลังจากที่ได้ศึกษารายละเอียด ของแผนพัฒนาการศึกษาดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า โดยหลักการที่เขียนขึ้นนั้นถือว่ามีความสอดคล้องกับ พ.ร.บ. การศึกษาปี 2542 เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ทั้งนั้น ก็เพราะการวางแผนพัฒนาดังกล่าวได้มีการนำ พ.ร.บ. การศึกษานี้ไปเป็นกรอบหลักของการ วางแผนนั่นเอง

2. ภาพรวมของแผนพัฒนาการศึกษาตามแผน พัฒนาฉบับที่ 9

หากมองแล้วก็จะพบว่าแผนพัฒนา การศึกษา ตามร่างแผนพัฒนาฉบับที่ 9 นี้ จัดเป็นแผนที่มุ่งตอบสนองวัตถุประสงค์ของแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ซึ่งถือได้ว่าเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ โดยมีจุดเน้นหลักเพื่อพัฒนาคุณภาพของทรัพยากร

มนุษย์และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าการที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นก็ต้องใช้การส่งเสริมการให้ความรู้และทักษะต่างๆ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนซึ่งทั้งหมดก็ต้องใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนทั้งสิ้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 9 นี้ที่ยังคงยึดถือ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาประเทศ

โดยในหลักการของแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 9 นี้ ซึ่งเป็นเครื่องมือของการพัฒนาคน เพราะในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งเกิดจากการที่ทุกคนในชาติต่างเห็นพ้องต้องกันว่า การพัฒนาคนเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการต่อไป เพราะคนคือหัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยเมื่อศึกษาในรายละเอียดของแผนพัฒนา พบว่าแนวนโยบายของแผนดังกล่าวมีลักษณะเด่นดังต่อไปนี้

1. เน้นความสอดคล้อง คือให้มีการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทย เพื่อเอื้อให้ทุกคนสามารถมีโอกาสได้รับการศึกษา ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อจะใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยเอาความเป็นจริงในสังคมเป็นตัวตั้ง นั่นคือไปสำรวจว่าปัญหาในสังคมที่เกิดขึ้นคืออะไร แล้วจึงนำเอาหลักวิชาการมาเป็นตัวตาม มากกว่าจะเอาหลักวิชาการเป็นตัวตั้งกันอย่างที่เคยทำมา

2. เน้นการพัฒนาเชิงคุณภาพ โดยพยายามให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพทางการศึกษา ทั้งการพัฒนาหลักสูตร พัฒนาคู่มือ พัฒนาระบบการเรียนการสอน เป็นต้น

และนอกจากนี้ก็จะพยายามหาดัชนีชี้วัดคุณภาพทางการศึกษาซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องกับลักษณะของสังคมไทยด้วย

3. เน้นประสิทธิภาพในการดำเนินการ คือ พยายามใช้ทรัพยากรให้น้อยที่สุดแต่ให้ได้ผลมากที่สุด ลดค่าใช้จ่ายให้น้อยลงแต่เพิ่มผู้รับบริการให้มากขึ้น ซึ่งในแผนจะพยายามปรับระบบการบริหารงานให้มีความคล่องตัวมากที่สุด และก็จะพยายามนำเอาทรัพยากรที่เรามีอยู่ในบริบทของสังคมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษามากที่สุดไม่ว่าจะเป็นวัด ห้องดิน ชุมชน และนอกจากนี้ยังส่งเสริมให้มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

4. เน้นการกระจายโอกาสทางการศึกษา ให้ครอบคลุมมากที่สุด โดยในแผนพัฒนาใหม่นี้จะเน้นในเรื่องการสร้างและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนในกลุ่มต่างๆ ที่ด้อยโอกาสหรือพลาดบริการทางการศึกษาให้มากขึ้นที่สุดเท่าที่เคยทำมา ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มคนพิการ คนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ผู้ด้อยโอกาสที่ทำงานในโรงงาน ทหารเกณฑ์ คนยากจน ฯลฯ โดยมีการกำหนดเป็นนโยบายชัดเจนในการดำเนินการ

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษา โดยในแผนจะเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาได้มากขึ้น สนับสนุนและปรับปรุงการเรียนรู้ของประชาชน โดยเน้นการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และมีความหลากหลายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนให้

สื่อมวลชนเผยแพร่กระบวนการเรียนรู้ของประชาชนที่เสริมสร้างวัฒนธรรมการวิพากษ์และการโต้แย้งบนหลักเหตุผล เพื่อขยายการเรียนรู้และการยอมรับของสังคมในวงกว้างต่อไป นอกจากนี้ก็จะสนับสนุนการประสานงานและการผนึกกำลังระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ในการปลูกฝังจิตสำนึกและเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนร่วมจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกัน

ในภาพรวมของแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 9 นี้ ถือว่าค่อนข้างมีความโดดเด่นตรงที่เป็นการกำหนดนโยบายแบบ bottom up โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาการศึกษาดังกล่าวด้วย ในลักษณะช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ซึ่งแผนที่ 9 ที่ออกมาในลักษณะแผนยุทธศาสตร์เชิงรุก โดยในรายงานประมวลผลการระดมความคิด ในการกำหนดวิสัยทัศน์และแนวทางการพัฒนาของประชาชนในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9 จะเห็นได้ชัดว่ามีการนำข้อคิดพลาจากอดีตที่ผ่านมาปรับปรุงแก้ไขและพิจารณาถึงจุดอ่อน จุดแข็ง ในลักษณะการพิจารณาที่เรียกว่า SWOT นั่นคือการพิจารณา กำหนดวิสัยทัศน์และยุทธวิธี หรือนโยบายในการดำเนินการ ซึ่งในการกำหนดจะวิเคราะห์จากข้อมูลเชิงประจักษ์โดยใช้เทคนิค SWOT คือการแยกประเด็นให้เห็นถึง

1. Strength (จุดแข็ง) ว่ามีอะไรบ้าง เมื่อรู้ก็จะต้องพยายาม Maintain จุดแข็งนี้ไว้

2. Weakness (จุดอ่อน) ว่ามีอะไรบ้าง เมื่อรู้ก็จะต้องพยายาม Upgrade จุดอ่อนนี้ให้ได้

3. Opportunities (โอกาส) ว่ามีอะไรบ้าง เมื่อรู้ก็จะต้องพยายามเข้า Participate กับ โอกาสนั้น

4. Threats (ข้อจำกัด) ว่ามีอะไรบ้าง เมื่อรู้ก็จะต้องพยายาม Protect กับข้อจำกัดนั้นให้ได้

โดยเทคนิคการวางแผนกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายโดยใช้เทคนิค SWOT แบบนี้ ผู้เขียนเชื่อว่าจะสามารถทำให้วิสัยทัศน์ที่ออกมานั้นเป็นสิ่งที่ปฏิบัติจริงได้และไม่เพ้อฝันเกินไป รวมทั้งตัวนโยบายตลอดจนมาตรการต่างๆ ที่ออกมาก็จะมีความคม ชัด ลึก เหมือนการเกาซึ่งถูกที่คัน

โดยแผนการศึกษาของชาติ รัฐบาลมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ ปี 2540 และ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ปี 2542 ที่เป็กรอบสำคัญในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาการศึกษาของชาติ โดยแผนการศึกษาที่ออกมาก็เป็นเพียงแนวนโยบายที่ออกมารองรับกฎหมายหลักทั้ง 2 นั้นเอง ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และให้คนไทยทั้งประเทศได้รับโอกาสเท่าเทียมกันที่จะเรียนรู้และฝึกอบรมได้ตลอดชีวิต โดยแผนพัฒนาการศึกษาที่จะออกมาพร้อมกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 9 นี้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญแก่สังคมไทย และท้ายที่สุดหากนโยบายที่นำไป ปฏิบัติบรรลุผลเป็นไปตามแผนก็เชื่อว่าจะสามารถพัฒนาคนให้มีศักยภาพมากขึ้น อันจะส่งผลให้ประเทศพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของความเป็นไทยที่อยู่บนการยอมรับในระดับสากล

3. ผลกระทบอันสืบเนื่องจากนโยบายของแผนพัฒนาการศึกษาชาติ

กระทรวงศึกษาธิการในแผนใหม่นี้ก็ต้องเปลี่ยนเป็นกระทรวงการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ พ.ร.บ. การศึกษา ปี 2542 กำหนดเอาไว้ อันจะเป็นการสร้างเอกภาพให้กับการบริหารงานด้านการศึกษาของประเทศ ทุกๆ ประเทศมารวมกันอยู่ในกระทรวงเดียว โดยจะมีฐานะมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับการจัดการศึกษาพื้นฐานนั้น กระทรวงใหม่นี้จะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบอย่างเต็มที่ ดังนั้นภารกิจในการจัดการศึกษาทุกอย่างของกระทรวงใหม่นี้จึงมีขอบเขตครอบคลุมและกว้างขวางรวมทั้งมีความสลับซับซ้อนทางด้านเนื้อหาเป็นอย่างมาก ดังนั้นในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของบทบาทหน้าที่ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนอย่างมีระบบ และในขณะเดียวกัน ก็จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 9 ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทของประเทศด้วย และนอกจากนี้หากจะให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาจริงๆ แผนพัฒนาการศึกษาดังกล่าวที่ออกมาแล้วต้องมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับแผนพัฒนาของหน่วยงานอื่นๆ ด้วย จึงจะสามารถแปลงนโยบายต่างๆ เป็นแผนปฏิบัติการจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่

แผนพัฒนาการศึกษาดังกล่าวนี้นับว่าเป็นแผนระยะยาวของกระทรวงและถือว่าเป็นแผนแม่บทเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนประจำปี ดังนั้นแผนพัฒนาการศึกษาดังกล่าวจึง

ถือว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นแผนหลักที่กำหนดทิศทางในการปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ของหน่วยงานในสังกัด ซึ่งจะมีอยู่หลากหลายหน่วยงานมากมาย โดยแนวทางการพัฒนาที่จะใช้แผนพัฒนาการศึกษาดังกล่าวชี้้นำในการจัดทำแผนงานประจำปี และแผนปฏิบัติการรวมทั้งโครงการต่างๆ ที่เป็นรายละเอียดเฉพาะเจาะจงลงไป โดยแผนการดำเนินการและแผนงานรวมทั้งโครงการต่างๆ ของกระทรวงฯ ก็จะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาการศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของกระทรวงต่อไป เพราะฉะนั้นจากความสำคัญของแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 9 นี้ก็จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาการศึกษาในส่วน of กระทรวงศึกษาธิการทั้งหมด โดยการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาดังกล่าวจึงต้องมีความรอบคอบและอาศัยไม่เพียงแต่ผู้มีความรู้ผู้เชี่ยวชาญและความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพจริงๆ ก็ต้องอาศัยข้อมูลและสารสนเทศ ที่มีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ มีความเพียงพอและมีความทันสมัยอีกด้วย จึงจะทำให้กระบวนการวางแผนเป็นไปได้อย่างถูกต้องและนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาตามเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์ในที่สุด

4. แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงและภาพของอนาคตการศึกษาไทย

สำหรับภาพของอนาคตการศึกษาไทย หากมองจริงๆ สำหรับสังคมไทยในปัจจุบันไปถึงอนาคตนั้น ก็ยังคงเป็นเรื่องยากที่สังคมไทยจะกลายเป็นสังคมโลกาภิวัตน์ได้อย่างสมบูรณ์แบบ

เพราะพื้นฐานส่วนใหญ่ของสังคมไทย เป็นสังคมเกษตร สังคมชนบทและสังคมแบบดั้งเดิม แม้อีกส่วนหนึ่งกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม สังคมเมืองและสังคมในอนาคตตามกระแสโลกาภิวัตน์ไปแล้ว แต่หากเปรียบเทียบในภาพรวมของทั้งประเทศก็ยังคงจัดว่าความเป็นโลกาภิวัตน์ดังกล่าวนี้ยังเป็นส่วนน้อยของสังคมอยู่ ดังนั้นการวางแผนจัดการศึกษาเพื่อกำหนดอนาคตของประเทศชาตินั้น จะต้องมีความละเอียดอ่อนและพยายามสร้างความผสมกลมกลืนและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในระยะยาว และสร้าง ความพอดีหรือความสมดุลให้เกิดขึ้นในทุกๆ ส่วนของสังคม โดยผู้เขียนมีทัศนะที่สอดคล้องกับแนวคิดของผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์ (สัมภาษณ์, 2544) ที่ว่า “การพัฒนาการศึกษาไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก็จะมี ความเติบโตทางด้านปริมาณเป็นหลัก โดยภาพของการศึกษาไทยในเชิงปริมาณดังกล่าว จะเห็นได้ว่า มีการจัดการศึกษาในเชิงปริมาณระดับที่ต่ำกว่าอุดมศึกษาที่เริ่มคลี่คลายไปสู่สภาพที่จะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หรือก็สรุปได้ว่าไม่น่าเป็นห่วงนัก แต่ปัญหาในเชิงคุณภาพยังถือว่าน่าเป็นห่วง จากแผนพัฒนาการศึกษาดังกล่าวมีจุดแข็งอยู่หลายประการ นั่นคือ มีความสอดคล้องกับบริบททางสังคม ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญ, พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ปี 2542 หลักการปฏิรูปการศึกษา ฯลฯ ซึ่งเมื่อทุกส่วนเหล่านี้สอดคล้องและรับกันดีแล้วก็เชื่อได้ในระดับหนึ่งว่าแผนพัฒนาดังกล่าวจะสามารถทำให้ การศึกษาของไทยพัฒนาและยกระดับการศึกษาของไทยให้มีมาตรฐานมากขึ้นกว่าเดิมจากมาตรการของแผนพัฒนาการศึกษาที่ใช้เป็น

ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาอันกำหนดจากสภาพความเป็นจริงและสภาพปัญหา เป็นตัวตั้ง ทำให้เชื่อว่ามาตรการดังกล่าวที่ออกมาจะเป็นคุณแก่สำคัญในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ ซึ่งเมื่ออุปสรรคเหล่านี้ถูกจัดให้หมดไปหรือน้อยลงแล้ว แน่แน่นอนที่สุดว่าการพัฒนาการศึกษาก็คงจะสามารถบรรลุเป้าหมายและพัฒนาไปได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงภายใน 5 ปีตามอายุของแผนนี้ เราอาจจะยังไม่เห็นเป็นภาพลักษณ์ที่ชัดเจนมากเท่าที่ควรอันเนื่องจากการพัฒนาการศึกษาด้านนี้ที่ชีวิตก็คือคุณภาพคนที่ผ่านการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนานคนที่ต้องใช้เวลานานพอสมควรกว่าจะเห็นผลได้ แต่หากทุกอย่างเป็นไปตามแผนก็เชื่อว่ากลุ่มคนที่ผ่านการศึกษานี้จะสามารถเป็น Input ที่ดีสำหรับการพัฒนาการศึกษาในแผนต่อๆ ไปในอนาคตได้ อันจะส่งผลให้ประเทศไทยสามารถยกระดับความรู้ของคนในชาติให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกาภิวัตน์ และสามารถเป็นจักรกลในการพัฒนา โดยปัจจัยที่สำคัญสำหรับแผนพัฒนาการศึกษา ผู้เขียนมีทัศนะที่สอดคล้องกับแนวคิดของอาจารย์รุ่งฟ้า กิติญาณัฐสันต์ (สัมภาษณ์, 2544) ก็คือ “การปฏิรูปการศึกษา ซึ่งหากสามารถปฏิรูปได้สำเร็จก็จะส่งผลผลักดันให้แผนพัฒนาการศึกษาประสบผลสำเร็จตามไปด้วย หากแผนพัฒนาการศึกษาฉบับใหม่ที่จะออกมานี้ สามารถบรรลุเป้าหมายได้จริง” โดยจะเป็นทิศทางในเชิงบวกที่จะผลักดันให้เศรษฐกิจของประเทศสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง

โดยหากมองประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าจะเป็น สิงคโปร์ ญี่ปุ่น ฮองกง ประเทศเหล่านั้นล้วนมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นรองไทยทั้งสิ้น แต่เหตุที่ประเทศเหล่านี้เจริญไปมากกว่าไทย ก็คือ เหตุผลข้อเดียว อันมาจากศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ภายในประเทศนั่นเอง ผู้เขียนเชื่อว่า สังคมไทยในปัจจุบัน เริ่มมาถูกทางแล้วในการที่เน้น “คน” เป็น ศูนย์กลางของการพัฒนา และ มุ่งพัฒนาการศึกษาเพื่อให้กลายเป็นเครื่องมือที่

ทรงประสิทธิภาพ ในการพัฒนาประชากรของประเทศ ให้เป็นทั้ง output and outcome ที่มีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ โดยผู้เขียนมั่นใจในระดับหนึ่งว่าหากสังคมไทย สามารถพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปดังเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ได้แล้ว ประเทศไทยจะสามารถพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของชาติไปได้อย่าง ชนิดที่เรียกว่า “ก้าวกระโดด” และจะไม่เป็นรองชาติใดในเอเชียอย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). หนังสือที่ระลึกกระทรวงศึกษาธิการ 109 ปี. กรุงเทพฯ : ศุภสภา.
- ประกอบ คุณารักษ์และคณะ. (2543). สภาพความพร้อมของหน่วยงานทางการศึกษาต่อการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รุ่ง แก้วแดง. (2542). ปฏิวัติการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : มติชน.
- รุ่งฟ้า กิติญาณสันต์. (2544, 6 สิงหาคม). คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา สัมภาษณ์.
- วิชัย ตันศิริ. (2542). โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิทยากร เขียวกุล, กมล กมลตระกูลและคณะ. (2537). วิฤทธิเศรษฐกิจไทยผลกระทบจากการรับเงินกู้ IMF และทางรอดของประชาชน. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาริน.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2539). กระบวนการ นโยบายทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์.
- ลีปนันท เกตุทัต. (2542). “การศึกษาไทยในทศวรรษหน้า” หนังสือที่ระลึกกระทรวงศึกษาธิการ 109 ปี กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์. (2544, 6 สิงหาคม). ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, สัมภาษณ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2524). นโยบายการศึกษาของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี. (2540). แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปี พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี. (2538). ประเด็นและยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). ประมวลผลการระดมความคิด วิสัยทัศน์และแนวทางการพัฒนาของประชาชนในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2540). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2543). รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระยะที่ 8. กรุงเทพฯ : กรมศาสนา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี. (2540). การศึกษาเพื่อพัฒนาคนสำหรับสังคมไทยในสองทศวรรษหน้า. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

